

Atso Haapanen

KAUKOPARTIO
SAARROKSISSA

Tosipohjainen sotaromaani

KARISTO
HELSINKI

© Atso Haapanen ja Karisto / Kustannusosakeyhtiö Otava 2024

ISBN 978-951-1-47582-8

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2024

Tämä kirja perustuu kersantti Yrjö Pärssisen johtaman nelimiehisen ”Matti-partio 6:n” Karjalankannakselle 15.6.–16.7.1944 tekemään partiomatkaan ja siitä laadittuun partiokertomukseen sekä Ilmavoimien raportteihin. Kaikki kirjan tapahtumat ja henkilöiden nimet ovat todellisia.

1. luku

Marssivien miesten ilmeet olivat vakavat. Harvoin sodan aikana hymyyn oli ollut aihettakaan, mutta nyt nauru oli kaukana ja tykin jylinä lähellä.

Miehet kävelivät jonossa. Etummaisena astellut kersantti Pärssinen vilkaisu puolipilviselle taivaalle. Lentokoneita ei näkynyt, mutta muutama paarma ja parvi verenhimoisia sääskiä yrittivät miesten iholle, niin kuin sodassa ei tarpeeksi kärsimystä olisi ollut.

– Saa nähdä, mitä tästä tulee, Pärssisen takana kävellyt alikersantti Huuhka totesi kuin itsekseen.

– Eihän sitä koskaan etukäteen tiedä, Pärssinen vastasi. – Joskus partiomatka loppuu heti alkuunsa, mutta toisinaan ryssät eivät edes huomaa partion oloa selustassaan.

– Eipä taida nyt niin tapahtua, Huuhka huokaisi. – Sieltä rynnistää ukkoa koti-Suomea kohti, niin ettei sekaan mahdu.

– Eiköhän sieltä jokin kolo meillekin löydy.

– Syvärin takaa varmasti löytyisi, mutta Kannas on ollut koko sodan ajan ahdas ja ukkoja täynnä, nyt vieläkin enemmän.

– Ei siellä tunnu meikäläisiä olevan tavallista enemmän, kun kerta perääntymään joutuvat, kolmantena kävellyt korpraali Sokura totesi. – Ryssiä siellä kuitenkin on enemmän kuin tarpeeksi.

– Luotiin nekin pysähtyvät, Pärssinen sanoi, – kunhan ampujia vain on tarpeeksi.

Miehet hiljenivät ja keskittyivät kävelyyn. Sodan äänet lähes-tyivät askel askeleelta. Pian vihollisen joukot olisivat jo partion luona ja rynnänneet saman tien ohitse, ellei joukkomme onnis-tuisi torjumaan hyökkäystä. Ja nyt näytti siltä, ettei maailmassa ollut sellaista mahtia tai asetta, joka vihollisen voisi pysäyttää. Oli kesäkuun 16. päivä vuonna 1944.

Vihollisen nopea eteneminen huolestutti Päämajan korkeita upseereita. Hyökkäys piti nopeasti kyetä pysäyttämään, joten vihollisen joukkojen määristä ja painopistesuunnista tarvittiin kiireellisesti tietoja, jotta omat joukot kyettäisiin keskittämään mahdollisimman tehokkaaseen torjuntaan.

Erillinen Pataljoona 4:n antaman käskyn mukaan tuli pataljoonan ensimmäisen komppanian lähettää nelimiehininen tiedustelupartio Kuolemajärven kaakkoispuoleiseen maastoon tehtävänä seurata vihollisen etenemistä rautatiellä Terijoki–Koivisto–Viipuri sekä maanteillä Ino–Koivisto ja Seivästö–Kuolemajärvi. Lisäksi partiomatkan aikana piti tiedustella muita vihollisen joukkojen keskityksiä ja viholliskohteita.

Tähän tehtävään lähetettiin kersantti Yrjö Pärssisen johtama nelimiehininen Matti-partio numero 6. Partiossa oli mukana myös alikersantti Onni Huuhka, korpraali Matti Sokura ja korpraali Heikki Kärkkäinen.

Matti-partiot olivat vihollisen suurhyökkäyksen aikana, kesällä 1944, omalle puolellemme rintamalinjaa piiloutuneita partioita, jotka odottivat vihollisen joukkojen etenemistä ohitseen, jolloin he jäivät vihollisen selustaan suorittamaan tiedus-telua. Toimintansa varmistamiseksi partiot olivat jo aiemmin kätkeneet muonaa ja ammuksia Matti-kätköihin.

Partio oli tehnyt esivalmisteluja matkansa suhteen jo kesä-kuun 15. päivänä, jolloin he kätkivät muonalaatikon jo aiemmin tiedusteltuun maastokohtaan toiminta-alueelleen Kuolemajär-ven kaakkoispuoleiseen maastoon. Tällöin mukana oli saattajana luutnantti Määttänen ja myös Urpo Lempiäisen johtama partio

Matti 4. Kun myös Matti 4 oli kätkenyt oman muonalaatikonsa, partiot palasivat Halilan kylään odottamaan vihollisen etenemistä. Se oli ollut ennakoitua ripeämpää, joten nyt Pärssiin johtama partio marssi takaisin toiminta-alueelleen.

Partio kiersi Halilanjärven eteläpuolelta, kulkien tietä Halila–Kuolemajärven asema. Vastaa käveli omia joukkoja ja tiellä ajoi joitakin ajoneuvoja. Miehet eivät olleet ehtineet marssia pitkällekään, kun pitkä kapteeni pysäytti heidät.

– Mitä miehiä? kapteeni kysyi.

– Oma partio, Pärssinen vastasi aikoen ohittaa kapteenin.

– Paperit!

– Ei me vihollisen selustaan turhia papereita viedä, Pärssinen selitti. – Olemme Erillinen Pataljoona 4:n I. komppaniasta.

– Minne te olette menossa?

– Partioon.

Pärssinen käänsi vaivihkaa konepistoolinsa piippua osoittamaan kapteenia ja tarkasteli samalla, aikoiko tämä tarttua kotelossa olevaan pistooliinsa.

– Jatketaan matkaa, kapteeni sanoi parin joukkueen vahvukselle osastolleen.

Pärssinen vilkaisi vielä kapteenia, mutta tämä jatkoi matkaansa.

– Helveti, kun joutuu jo melkein tappelemaan omien kanssa, Huuhka naurahhti väkinäisesti.

– Ajattelin jo, että se kaivaa pistoolin esiin, Pärssinen myönsi.

Matkan edetessä vastaan tuli yhä enemmän omia joukkoja. Pari kertaa joku upseeri pysäytti partion ja tiedusteli – kapteenin tavoin – minne partio oli menossa. He tyytyivät kuitenkin Pärssisen selitykseen ja jatkoivat matkaansa. Muutama upseeri etsi joukko-osastostaan harhautuneita miehiä.

Pienen mutkan jälkeen vastaan pyöräili sotkuisessa univormussa oleva luutnantti. Mies pysähtyi partion eteen ja nousi pyörän selästä.

– Mitä miehiä?

– Oma partio matkalla ryssien selustaan, Pärssinen ilmoitti.

– Taidatte itse olla ryssien vakoilijoita.

Luutnantti tuijotti partiomiesten haalareita, jotka erosivat hieman tavanomaisesta suomalaisesta sotilaspuvusta. Muutama sotilas pysähtyi luutnantin tueksi.

– Johan nyt on perkele, jos ei kaukopartiomiehen sanaan luoteta, Pärssinen hieman kiivastui.

– Näyttäkää paperit!

– Pitäisi luutnantin tietää, ettei ryssien selustaan viedä pape-reita, Pärssinen totesi. – Voit soittaa Päämajaan ja kysyä asiaa niiltä tai tiedustella Erillinen Pataljoona 4:n luutnantti Määttä-seltä. Se on vielä Halilan kylässä.

Luutnantin tueksi jääneet sotilaat jatkoivat matkaansa. Luutnantti pyöri hetken paikoillaan, kuin pohtien mitä tekisi, ja kun huomasi jääneensä tuetta, lähti itsekin marssimaan koti-Suomea kohti.

– On se saatana, kun luulevat että me lystikseen marssitaan rintamalle päin, Kärkkäinen puuskahti.

– Taitaa olla upseereiden hermot kireänä, kun ryssät painavat päälle ja omat joukot karkaavat tai ovat saaneen vetäytymis-käskyn, Pärssinen mietti partion jatkaessa matkaa.

– Niinhän nuo jotkut etsivät harhautuneita miehiään, Sokura myönsi. – Taitaa edessäpäin olla vielä pahempi tilanne.

Puolen kilometrin marssimisen jälkeen partion pysäytti jälleen vajaan komppanian vahvuisen osaston kärjessä kävellyt kapteeni.

– Minne matka?

– Rintamalle, Pärssinen vastasi. – Olemme Erillinen Pataljoona 4:n miehiä Päämajan erikoistehtävissä.

Pärssinen ei halunnut jäädä enempää selittämään partion menoa tai tehtäviä. Hän jatkoi matkaa muiden seurattessa häntä. Kapteeni katsoi hetken heidän peräänsä ja jatkoi sitten matkaa komppaniansa kanssa.

– Pelkäsin jo, että se ampuu selkään, viimeisenä kulkenut Kärkkäinen totesi.

– Mennään metsään, Pärssinen ilmoitti. – Joudutaan selittämään menoamme kohta jokaiselle vastaantulevalle upseerille. Joku pian hermostuu ja ampuu.

– Eivät onneksi olleet sotapoliiseita, Huuhka totesi. – Ne eivät olisi uskoneet ilman papereita.

– Ihme touhua, Sokura mietti. – Rintamalta juostaan pois, mutta kun sinne päin menee, niin heti kysellään syytä!

– Kaikilla on hermot kireänä epävarman tilanteen vuoksi, Pärssinen totesi. – Pidetään me päämme kylmänä ja aseet valmiina.

– Muistakaa pojat, Huuhka sanoi, – että ryssien lisäksi omilakin joukoilla on nyt aseet herkkinä. Joku voi ampuu ennen kuin kysyy, keitä me olemme.

Partio jatkoi matkaansa metsässä kävellen tien suuntaisesti. Tieltä kantautui marssimisen ääniä ja harvahkoa autoliikennettä. Metsässä kävely oli hitaampaa kuin tiellä, mutta kukaan ei kysellyt partion matkan syytä.

Partio marssi Papinsiltojen kohdalle.

– Eiköhän palata takaisin tielle, Pärssinen ehdotti.

– Sopiihan se, Huuhka myönsi, – mutta katsotaan sopiva hetki tielle menoon, etteivät tiellä kulkijat säikähdä meitä ja luule ryssiksi.

Miehet pysähtyivät kuuntelemaan. Tieltä kuului kulkemisen ääniä, joten turvallista tuloa tyhjälle tielle ei ollut näkyvissä.

– Eiköhän mennä, Pärssinen totesi. – Kävellään määrätietoisesti eikä turhaan pälyillä sivuille, ettemme herätä huomiota.

Partio tuli tielle Papinsiltojen kohdalla noin kaksi kilometriä Makulan kylästä länteen. Tiellä kulki vetäytyviä sotilaita synkät ilmeet kasvoillaan. Tien laidassa oli hevosen vetämä kärry, jonka toinen rengas oli rikki. Hevonen katseli hieman vauhkoontuneen oloisena ympärilleen ohjastajan yrittäessä korjata rengasta. Kärryssä näkyi vaatemyttyjä ja sekalaista tavaraa. Osa vastaan

tulleista sotilaista katseli partiota, mutta he jatkoivat matkaa pysähtymättä.

– Painellaan sillan yli, Pärssinen määräsi. – Katsotaan tilannetta ylityksen jälkeen.

Miehet ehtivät edetä vain muutaman metrin, kun sillan ylittänyt henkilöauto pysähtyi. Autosta noussut majuri harppasi ripeästi partiomiesten eteen.

– Mitä miehiä, millä asioilla te täällä liikutte?

Majuri esti miesten matkan jatkamisen. Ohikulkenutta komppaniaa johtanut luutnantti pysähtyi myös seuraamaan tilannetta. Osa komppanian miehistä jatkoi matkaa, mutta jotkut tajusivat mahdollisuuden pieneen lepoon ja pysähtyivät seuraamaan tilannetta.

Pärssinen oli jo aikeissa alkaa selittää totuutta omasta partiosta, mutta muisti sitten, etteivät aiemmatkaan upseerit olleet meinanneet uskoa sitä.

– Herra majuri, olemme menossa miinoittamaan ja räjäyttämään läheiset Papiinsillat, kun joukkomme ovat ohittaneet sen.

– Kuka antoi määräyksen?

– Luutnantti Määttänen, Pärssinen valehteli.

– Mistä joukko-osastosta te olette?

Pärssinen ei heti muistanut Karjalankannaksella olevien pioneeriosastojen nimiä ja pitempi miettiminen olisi ollut epäilyttävää. Siksi hän vastasi nopeasti:

– Erillinen Pataljoona neljästä.

– Onko teillä kirjallista käskyä?

– Eivät käskyt tavoita tässä tilanteessa. Saimme suullisen käskyn.

– Teidät pitäisi pidättää siksi aikaa, kunnes otan asioista selvää!

– Ymmärrän herra majuri, Pärssinen mielisteli, – mutta siltojen räjäyttämällä on kiire. Tuskin ehditte saada asiaan varmistusta, kun ryssät ovat jo täällä. Sitten on jo myöhäistä räjäyttää sillat ja ryssillä on tie auki etenemiselle.

Majuri oli hetken hiljaa ja katseli miehiä.

– Menkää sitten, hän sanoi ja kääntyi yllättävän ripeästi ja nousi takaisin autoon. Kuljettaja painoi kaasua ja auton moottori ulvahti kiidättäen autoa eteenpäin pölyn jäädessä leijumaan tielle.

– On tämä yhtä helvettiä, Pärssinen manasi. – Kun menee rintamalta pois päin, kukaan ei ihmettele, mutta kun sinne pyrkii, niin heti epäillään vakoilijoiksi.

– Olisi räjähteitä mukana, Sokura naurahti, – niin posautettaisiin sillat helvettiin ja kysyttäisiin sitten herroilta, uskotteko nyt?

– Tuskin näitäkään siltoja on kukaan käskenyt räjäyttää, Pärssinen mietti lähtiessään harppomaan eteenpäin. – Taitaa herroilla olla muitakin asioita mietittävänä, vaikka siltojen räjäyttäminen viivästyttäisikin vihollista.

Sillan ylityksen jälkeen partio eteni vielä puolisen kilometriä. Tien molemmin puolin kasvoi tiheää kuusikko.

– Jäädään tien eteläpuolelle odottamaan, Pärssinen sanoi katsolessaan ympärilleen.

– Niin, Huuhka myönsi. – Turhaan me pidemmälle kävelään, tavoittaa ryssät meidät tästäkin.

– Piiloudutaan kuusten sekaan ja odotetaan mitä tuleman pitää.

Miehet poistuivat tieltä ja menivät metsään.

– Etsikää kuusten alta piilopaikat ja laittakaa vaikka vielä oksia näkösuojaksi, Pärssinen käski.

Huuhka katsoi huolestuneena Pärssistä.

– Milloinhan ne tulevat?

– Tuskin siihen kauaa menee aikaa, Pärssinen vastasi.

Miehet katselivat vaistomaisesti ympärilleen ja kuuntelivat. Tykkkitulen äänet ja kranaattien räjähdykset kuuluivat entistä lähempää. Konekivääreiden pitkät sarjat ja muiden aseiden tulitus kertoivat kiivaiden taisteluiden olevan käynnissä, mutta äänistä päätellen hyökkääjät menisivät hieman sivummalta ohi.

– Tulevatkohan ne myös metsää pitkin? Sokura mietti.

– Osa voi tullakin jonkinlaisina varmistusjoukkoina, Pärssinen totesi, – mutta eivätköhän ne tietä etene, koska näitä siltojakaan ei ole räjäytetty.

– Taitavat käydä taistelut metsässä ja vasta lisäjoukot tulevat tietä pitkin perässä, Huuhka sanoi.

– Voi sieltä vielä meikäläisiä joukkoja tulla, Kärkkäinen pohti.
– Viimeiset posauttavat sillat ilmaan.

– Se jää nähtäväksi, Pärssinen sanoi. – Syökää kun vielä voitte. Sitten ollaan hiljaa päät pensaassa kuin jänikset ja odotetaan kun susi juoksee ohitse.

– Kai me vartiota pidetään, ettei se susi puraise meitä persaukseen? Huuhka naurahti.

– Pidetään vuorotellen vartiota, Pärssinen sanoi. – Muut voivat nukkua, jos siltä tuntuu, vaikka tuskin tässä uni tulee.

– Odottavan aika on pitkä, Kärkkäinen totesi. – Niin kuin lapsella jouluna. Nyt sieltä ei tule pukki, vaan piru itse!

2. luku

Syötyään miehet piileskelivät kuusten suojissa ja odottivat. Liikenne tiellä loppui, joten miehet arvasivat viimeistenkin suomalaisten perääntyneen. Seuraavat tulijat olisivat vihollisia. Miehet eivät paljoa puhuneet. He odottivat ja kuuntelivat, kuuluisiko metsästä rutinaa merkinä vihollisen joukoista tai tulisiko heitä tietä pitkin.

Päivä vaihtui yöksi ja pienen hämäryyden jälkeen jälleen aamuksi.

Pärssinen kurkisti kuusen oksan takaa vieressään olevaa Huuhkaa. Tämä näki oksan liikkeen ja katsoi takaisin.

– Eivät onneksi rynnänneet tästä ohitse, Pärssinen sanoi.

– Sitähän minäkin pelkäsin, Huuhka vastasi. – Eivät nekään voi koko rintaman leveydeltä hyökätä.

Muutkin raottivat suojanaan olleita kuusenoksia.

– Kai täältä voi jo pois tulla? Kärkkäinen kysyi.

– Taistelujen meteli kuului jo yöllä Kuolemajärven suunnalta, Pärssinen totesi.

– Sieltähän se jylinä kantautui, Huuhka vahvisti. – Eikä metelistä päätellen tappelut ole vielääkään loppuneet.

– Turhaan me täällä enää piileskellään, Pärssinen sanoi. – Syödään ja mennään tien varteen.

Miehet kaivoivat evästä repuistaan ja ryhtyivät syömään, samalla kuunnellen koko ajan ja vilkuillen sivuilleen yllätyksen varalta.

Syönnin jälkeen Pärssinen sulki reppunsa ja vilkaisi miehiä.

- Jos olette valmiita, niin lähdetään.
- Sotimaanhan tänne tultiin, eikä istumaan, Kärkkäinen sanoi. Pärssinen vilkaisi Kärkkäistä.
- Enpä tiedä siitä sotimisesta, mutta tiedustelemaan ainakin. Partio siirtyi läheiselle Halilan ja Kuolemajärven aseman väliselle maantielle.
- Muistakaa, Pärssinen kuiskasi heidän lähestyessään tietä, – että nyt tiellä liikkujat ovat ryssiä.
- Huuhka nyökkäsi, mutta ei sanonut mitään. Hän kohensi vaistomaisesti kaulassaan riippuvan konepistoolinsa asentoa.
- Partio eteni varovasti näköetäisyydelle tiestä.
- Ei täällä ainakaan tungosta ole, Pärssinen kuiskasi. Tiellä ei liikkunut ketään.
- Sokura vilkaisi ympärilleen ja katsoi sitten jälleen tietä.
- Kyllä siellä vielä porukkaa liikkuu, hän sanoi sitten. – Eivät ne jätä näin hyvää tietä käyttämättä.
- Partio maastoutui pensaiden ja puiden taakse. Kymmenen minuutin kuluttua kuului vaimeaa auton ääntä.
- Minähän sanoin, Sokura kuiskasi. – Nyt sieltä tullaan.
- Hetken odottamisen jälkeen näkyviin tuli kolme kuorma-autoa, jotka ajoivat lujaa partion ohi.
- Eivät olleet raskaassa lastissa, Pärssinen totesi autojen kadotua näkyvistä, – kun noin lujaa ajoivat.
- Kiire tuntui olevan, Huuhka myönsi. – Kai niillä lavan kätöksissä jotakin tavaraakin oli.
- Tai sitten menivät ryöstämään meikäläisten tyhjiksi jääneistä kylistä tavaraa.
- Puolen tunnin jälkeen tiellä ajoi rintamalle päin kaksi kuorma-autoa, joiden lavoilla näkyi laatikoita.
- Lieneekö olleet ammuksia? Sokura pohti autojen mentyä partion ohitse.
- Ryssiä, Pärssinen kuiskasi. – Turvat kiinni ja naamat piiloon. Autojen äänen suojassa oli partion kohdalle päässyt marssi-

maan vihollisen jalkaväkeä. Pärssinen kohotti päätään tarkkailukseen vihollista, mutta samalla hän yritti olla mahdollisimman huomaamattomana pajupensaan takana. Muutamat viholliset katselivat sivuilleen, mutta eivät havainneet partiota.

Pärssinen odotti, että viholliset olivat kadonneet näkyvistä, ja totesi sitten:

– Kaksi komppaniaa matkalla rintamalle.

– Lieneekö olleet jonkin yksikön reserviä, Kärkkäinen mietti, – sillä etulinja kuulostaa olevan jo pitkällä.

– Hyvät aseet niillä oli, Sokura totesi. – Monella ukolla oli konepistooli tai automaattikivääri ja useita pikakivääreitäkin niillä oli.

– Olkaa tarkkoina, Pärssinen varoitti. – Niitä voi tulla lisääkin.

– Tuskin ne meitä tieltä näkevät, Huuhka mietti, – mutta voi täällä metsässäkin joku osasto rämpiä.

Tiellä ei marssinut kuitenkaan enempää vihollissotilaita ja autoliikennekin oli vähäistä. Vasta kello 12.30 liikenne vilkastui kuorma-autojen ja hevosajoneuvojen alkaessa matkata länteen.

Miehet seurasivat liikennettä ja Pärssinen kirjoitti havaintonsa muistivihkoonsa.

– Seurataanko liikennettä vielä, vai jatketaanko seuraavaan paikkaan? Pärssinen tiedusteli muilta.

– Sinähän se partiojohtaja olet, Huuhka sanoi. – Minä voin maata tässäkin, mutta on tämä nyt nähty, että ryssät ovat aloittaneet vilkkaan kuljetuksen täällä.

– Ajattelin juuri samaa, Pärssinen myönsi. – Tämä paikka tiedetään nyt, joten eiköhän lähdetä vilkaisemaan seuraavaa.

– Minne ajattelit? Kärkkäinen kysyi.

– Vilkaistaan tilannetta pohjoisessa.

Miehet odottivat hetken, että vihollisen kuljetuksiin tuli hie-
man rauhallisempi kohta, ja nousivat sitten ylös ja lähtivät ripeästi kävelemään kohti pohjoista.

He tulivat nopeasti tielle ja asettuivat tähyttämään sen lai-